

Vec C-244/20

**Zhrnutie návrhu na začatie prejudiciálneho konania podľa článku 98 ods. 1
Rokovacieho poriadku Súdneho dvora**

Dátum podania:

8. jún 2020

Vnútroštátny súd:

Tribunal Superior de Justicia de Cataluña

Dátum rozhodnutia vnútroštátneho súdu:

28. máj 2020

Odvolateľka:

F. C. I.

Odporca v odvolacom konaní:

Instituto Nacional de la Seguridad Social (INSS)

Predmet konania vo veci samej

Odvolanie, ktoré podala F. C. I. (ďalej len „odvolateľka“) proti rozsudku Juzgado de lo Social n.º 1 de Reus (Pracovný súd č. 1 Reus, Španielsko) z 12. decembra 2018, ktorým bol zamietnutý jej nárok na vdovský dôchodok z dôvodu úmrtia osoby, s ktorou žila ako faktická partnerka.

Predmet a právny základ návrhu na začatie prejudiciálneho konania

Je potrebné určiť, či je situácia, v ktorej sa v dôsledku rozsudku Tribunal Constitucional (Ústavný súd, Španielsko) a neskoršej zmeny právnej úpravy, ktorú tento rozsudok vyvolal, pre nesplnenie formálnej podmienky odoprie pozostalým po faktických partneroch s bydliskom v Katalánsku právo na vdovský dôchodok alebo prístup týchto pozostalých k uvedenej dávke je obzvlášť zložitý, v súlade s právom Únie.

Prejudiciálne otázky

1. Je potrebné vyhlásiť alebo považovať článok 3 ods. 2 smernice Rady 79/7/EHS z 19. decembra 1978 o postupnom vykonávaní zásady rovnakého zaobchádzania s mužmi a ženami vo veciach súvisiacich so sociálnym zabezpečením, podľa ktorého sa táto smernica nevzťahuje na pozostalostné dávky a rodinné dávky, za neplatný z dôvodu, že je v rozpore so základnou zásadou práva Európskej únie, akou je zásada rovnosti medzi mužmi a ženami, ktorá je zakotvená ako základná hodnota Európskej únie v článkoch 2 a 3 Zmluvy o Európskej únii a v článku 19 Zmluvy o fungovaní Európskej únie a ako základné právo v článku 21 ods. 1 Charty základných práv Európskej únie a tiež je zakotvená v dlhodobej a ustálenej judikatúre Súdneho dvora?

2. Má sa článok 6 Zmluvy o Európskej únii a článok 17 ods. 1 Charty základných práv Európskej únie z hľadiska článku 1 dodatkového protokolu č. 1 k Európskemu dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd, podpísaného v Ríme 4. novembra 1950, vykladať v tom zmysle, že tieto ustanovenia bránia vnútroštátnemu opatreniu, aké sa posudzuje v spore vo veci samej [založenému na rozsudku Tribunal Constitucional (Ústavný súd, Španielsko) č. 40/2014 z 11. marca, vnútroštátnej judikatúre, v ktorej bol podaný jeho výklad, a zmene právnej úpravy, ktorou bol tento rozsudok vykonaný], ktoré – vzhľadom na to, že požiadavka formalizácie nie je všeobecne známa, a na neexistenciu adaptačného obdobia na jeho vykonanie – prakticky najprv znemožnilo a potom mimoriadne sťažilo prístup k vdovskému dôchodku faktickým partnerom, ktorých partnerstvo upravuje katalánsky Código Civil (Občiansky zákonník)?

3. Má sa taká základná zásada práva Európskej únie, akou je zásada rovnosti medzi mužmi a ženami, ktorá je zakotvená ako základná hodnota v článkoch 2 a 3 Zmluvy o Európskej únii, a zákaz diskriminácie z dôvodu pohlavia, ktorý je uznaný za základné právo v článku 21 Charty základných práv Európskej únie, v spojení s článkom 14 Európskeho dohovoru o ľudských právach, vykladať v tom zmysle, že bránia vnútroštátnemu opatreniu, aké sa posudzuje v spore vo veci samej [založenému na rozsudku Tribunal Constitucional (Ústavný súd) č. 40/2014 z 11. marca, vnútroštátnej judikatúre, v ktorej bol podaný jeho výklad, a zmene právnej úpravy, ktorou bol tento rozsudok vykonaný], ktoré – vzhľadom na to, že požiadavka formalizácie nie je všeobecne známa, a na neexistenciu adaptačného obdobia na jeho vykonanie – prakticky najprv znemožnilo a potom mimoriadne sťažilo prístup k vdovskému dôchodku faktickým partnerom, ktorých partnerstvo upravuje katalánsky Občiansky zákonník, na úkor omnoho väčšieho percenta žien než mužov?

4. Má sa zákaz diskriminácie na základe „narodenia“ alebo alternatívne „príslušnosti k národnostnej menšine“ ako príčin alebo „dôvodov“ diskriminácie, ktorú zakazuje článok 21 ods. 1 Charty základných práv Európskej únie, v spojení s článkom 14 Európskeho dohovoru o ľudských právach, vykladať v tom zmysle, že bránia vnútroštátnemu opatreniu, aké sa posudzuje v spore vo veci samej [založenému na rozsudku Tribunal Constitucional (Ústavný súd) č. 40/2014 z 11. marca, vnútroštátnej judikatúre, v ktorej bol podaný jeho výklad, a zmene právnej úpravy, ktorou bol tento rozsudok vykonaný], ktoré – vzhľadom na to, že požiadavka formalizácie nie je všeobecne známa, a na neexistenciu adaptačného obdobia na jeho vykonanie – prakticky najprv znemožnilo a potom mimoriadne sťažilo prístup k vdovskému dôchodku faktickým partnerom, ktorých partnerstvo upravuje katalánsky Občiansky zákonník?

Uvádzané predpisy práva Únie

Zmluva o Európskej únii (ZEÚ)

Článok 2, článok 3 ods. 3 druhý pododsek a článok 6.

Charta základných práv Európskej únie

Článok 17 ods. 1, článok 21 ods. 1, článok 33 ods. 1, článok 34 ods. 1, článok 52 ods. 1, 2, 3 a 7.

Vysvetlivky k Charte základných práv: vysvetlivka k článku 17 a vysvetlivka k článku 21.

Smernica Rady 79/7/EHS z 19. decembra 1978 o postupnom vykonávaní zásady rovnakého zaobchádzania s mužmi a ženami vo veciach súvisiacich so sociálnym zabezpečením.

Článok 1, článok 2, článok 3 ods. 1, 2 a 3, článok 4 a článok 5.

Uvádzané vnútroštátne právne predpisy

Ley General de la Seguridad Social (všeobecný zákon o sociálnom zabezpečení) (v znení zmenenom zákonom č. 40/2007 zo 4. decembra, účinnom do jeho zrušenia kráľovským legislatívnym dekrétom č. 8/2015)

Článok 174 („Vdovský dôchodok“) odsek 3.

Ley General de la Seguridad Social (všeobecný zákon o sociálnom zabezpečení) (v poslednom účinnom znení, zmenenom kráľovským legislatívnym dekrétom č. 8/2015 z 30. októbra)

Článok 221 („Vdovský dôchodok faktických partnerov“) odsek 2.

„Na účely tohto článku sa za faktické partnerstvo považuje partnerstvo založené – pričom vzniknú príbuzenské vzťahy podobné príbuzenským vzťahom medzi manželmi – osobami, v prípade ktorých neexistujú prekážky na uzavretie manželstva, ktoré nie sú v manželskom zväzku s inou osobou a ktoré príslušným potvrdením o pobyte preukážu, že bezprostredne pred smrťou zosnulého nepretržite žili spolu aspoň päť rokov a že ich spolužitie bolo všeobecne známe.

Existencia faktického partnerstva sa preukáže potvrdením o zápise do jedného z osobitných registrov vedených v autonómnych oblastiach alebo obecných úradoch v mieste pobytu alebo verejnou listinou, ktorá potvrdzuje založenie tohto partnerstva. Uvedený zápis musí byť vykonaný a príslušná verejná listina musí byť vyhotovená aspoň dva roky pred dňom smrti zosnulého.“

Katalánsky Código Civil (Občiansky zákonník) – Ley 25/2010, de 29 de julio, del libro segundo del Código Civil de Cataluña, relativo a la persona y la familia (zákon č. 25/2010 z 29. júla, ktorým sa schvaľuje druhá kniha Občianskeho zákonníka Katalánska týkajúca sa osôb a rodiny)

Článok 231-1 ods. 1, články 234-1 a 234-2.

Zhrnutie skutkového stavu a konania vo veci samej

- 1 Odvolateľka sústavne žila ako manželka viac ako dvadsať rokov so svojím partnerom J. M. P. G. (ďalej len „zosnulý“) až do jeho smrti. V tomto partnerstve sa im narodili dve deti, a to 9. mája 1994 a 3. augusta 1998, ktoré boli zapísané do všeobecnej knihy rodín.
- 2 Dňa 3. júla 2017 požiadali o zápis svojho faktického partnerstva do registra trvalých partnerov Katalánska.
- 3 Dňa 16. augusta 2017 zosnulý zomrel a odvolateľka požiadala o vdovský dôchodok, ktorý jej Instituto Nacional de la Seguridad Social (Národný inštitút sociálneho zabezpečenia, Španielsko; ďalej len „INSS“) rozhodnutím z 25. októbra 2017 nepriznal, lebo nespĺnila dve podmienky, konkrétne

nepreukázala manželské spolužitie aspoň počas piatich rokov a dva roky pred smrťou formálne nezaložila faktické partnerstvo. INSS konečným rozhodnutím zo 6. februára 2018, ktorým rozhodol o sťažnosti v správnom konaní, ktorú podala odvolateľka, potvrdil predchádzajúce rozhodnutie.

- 4 Odvolateľka podala žalobu na Juzgado de lo Social n.º 1 de Reus (Pracovný súd č.1 Reus), ktorú tento súd rozsudkom z 12. decembra 2018 zamietol s odôvodnením, že hoci sa preukázalo trvalé a všeobecne známe spolužitie partnerov, nebola splnená podmienka týkajúca sa formálneho založenia faktického partnerstva dva roky pred dňom smrti.
- 5 Obaja faktickí partneri boli pred tým, ako žili spolu, zosobášení s inými partnermi. Manželstvo odvolateľky zaniklo smrťou manžela 3. mája 2014. Dňa 7. mája 1984 bolo vydané súdne rozhodnutie o rozluke manželstva zosnulého, pričom nie je preukázané, že toto manželstvo v súčasnosti neexistuje.
- 6 Odvolateľka podala proti uvedenému rozsudku pracovného súdu odvolanie na vnútroštátnom súde.

Základné tvrdenia účastníkov konania vo veci samej

- 7 Odvolateľka sa vo svojom vyjadrení k výzve vnútroštátneho súdu na predloženie vyjadrenia týkajúceho sa možnosti podať návrh na začatie prejudiciálneho konania na Súdnom dvore Európskej únie vyjadrila v prospech podania takeého návrhu, zatiaľ čo INSS vo svojom vyjadrení k uvedenej výzve vyjadril nesúhlas s podaním takeého návrhu, lebo sa domnieval, že nevznikli údajné diskriminačné účinky.

Zhrnutie odôvodnenia návrhu na začatie prejudiciálneho konania

- 8 Prostredníctvom Ley 40/2007 de 4 de diciembre, de medidas en materia de Seguridad Social (zákon č. 40/2007 zo 4. decembra o naliehavých opatreniach v oblasti sociálneho zabezpečenia) bolo znenie článku 174 Ley General de la Seguridad Social (všeobecný zákon o sociálnom zabezpečení, ďalej len „LGSS“) zmenené tak, že v jeho odseku 3 bol stanovený nárok partnerov tvoriacich takzvané „faktické partnerstvá“ na vdovský dôchodok, ktorý bol dovtedy vyhradený pre manželské zväzky, pokiaľ spĺňali podmienky týkajúce sa odvádzania príspevkov do systému sociálneho zabezpečenia a doplňujúcu podmienku, aby bol pozostalý ekonomicky odkázaný na zosnulého. V uvedenom odseku bolo stanovené, že pod faktickým partnerstvom sa chápe „partnerstvo založené – pričom vzniknú príbuzenské vzťahy podobné príbuzenským vzťahom medzi manželmi – osobami, v prípade ktorých neexistujú prekážky na uzavretie manželstva, ktoré nie sú v manželskom zväzku s inou osobou a ktoré príslušným potvrdením o pobyte preukážu, že bezprostredne pred smrťou zosnulého nepretržite žili spolu aspoň päť rokov a že ich spolužitie bolo všeobecne známe“.

- 9 V tom istom odseku 3 článku 174 bolo uvedené, že „existencia faktického partnerstva sa preukáže potvrdením o zápise do jedného z osobitných registrov vedených v autonómnych oblastiach alebo obecných úradoch v mieste pobytu alebo verejnou listinou, ktorá potvrdzuje založenie tohto partnerstva...[,] aspoň dva roky pred dňom smrti zosnulého“. Ďalej bola zavedená dôležitá výnimka, keďže **piaty a posledný pododsek** uvedeného odseku stanovoval, že „v autonómnych oblastiach s vlastnými občianskoprávnymi predpismi sa faktické partnerstvo – pri dodržaní podmienky spolužitia uvedenej v predchádzajúcom pododseku – posúdi a preukáže v súlade s ustanoveniami ich osobitných predpisov“.
- 10 Katalánsko je územím, ktoré v minulosti vždy malo vlastné občianskoprávne predpisy, ktoré sú v súčasnosti obsiahnuté v Občianskom zákonníku Katalánska, ktorého ustanovenia sa uplatnia prednostne pred akýmkoľvek iným predpisom, vrátane španielskeho Občianskeho zákonníka. Faktické partnerstvá alebo zväzky sa v Katalánsku spravujú článkom 234 katalánskeho Občianskeho zákonníka. Článok 234-1, nazvaný „Trvalé partnerstvo“, stanovuje, že „dve osoby, ktoré žijú v spoločnej domácnosti podobne ako manželia, sa považujú za trvalých partnerov v ktoromkoľvek z nasledujúcich prípadov: a) ak spolu žijú nepretržite viac ako dva roky, b) ak sa im počas spolužitia narodí dieťa alebo c) ak formalizujú svoj vzťah spísaním notárskej zápisnice“. To znamená, že – na rozdiel od pravidiel stanovených v článku 174 ods. 3 LGSS, ktoré sa uplatnia v autonómnych oblastiach, ktoré nemajú vlastné občianskoprávne predpisy – sa nevyžaduje formalizácia faktických partnerstiev prostredníctvom zriaďovacieho úkonu, ale stačí preukázať spolužitie podobné manželskému spolužitiu akýmkoľvek dôkazom, ktorý je z právneho hľadiska prípustný. V katalánskej právnej úprave sa tiež nevyžaduje, aby prípadný predchádzajúci manželský zväzok zanikol.
- 11 Tribunal Constitucional (Ústavný súd) rozsudkom z 11. marca 2014, uverejneným v Boletín Oficial del Estado (španielsky úradný vestník, ďalej len „BOE“) z 10. apríla 2014 [ďalej len „rozsudok Tribunal Constitucional (Ústavný súd) č. 40/2014“], zrušil a vyhlásil za protiústavný už citovaný **piaty pododsek** odseku 3 článku 174 LGSS, ktorý – odchyľne od všeobecnej právnej úpravy – na účely vymedzenia a preukázania faktického partnerstva odkazuje na osobitné právne predpisy autonómnych oblastí, ktoré majú vlastné občianskoprávne predpisy, lebo sa domnieval, že z neho vyplývalo neodôvodnené rozdielne zaobchádzanie pri právnej úprave vdovského dôchodku v závislosti od toho, v ktorej autonómnej oblasti mal pozostalý bydlisko. Tribunal Constitucional (Ústavný súd) vydal uvedené rozhodnutie o neplatnosti a protiústavnosti s účinnosťou *ex nunc* pre prípady, ktoré nastali po dni vyhlásenia rozsudku, alebo pre konania, v ktorých ešte nebolo vydané právoplatné správne alebo súdne rozhodnutie. V tejto súvislosti je súčasťou rozsudku Tribunal Constitucional (Ústavný súd) č. 40/2014 odlišné stanovisko dvoch sudcov Tribunal Constitucional (Ústavný súd), ktorí sa domnievajú, že nejde o takú situáciu nerovnosti pri prístupe k vdovskému dôchodku faktických partnerov, ale len o odkaz na právne predpisy, ktoré sa na nich uplatnia podľa miesta ich trvalého pobytu.

- 12 Takéto znenie výroku rozsudku viedlo k praxi správnych orgánov a súdov, podľa ktorej sa odvtedy okamžite vyžadovalo splnenie podmienky týkajúcej sa zápisu do registra alebo spísania notárskej zápisnice v dvojročnom predstihu ako formálnej podmienky *ad solemnitatem*, a to aj v prípadoch, v ktorých smrť nastala pred vyhlásením rozsudku Tribunal Constitucional (Ústavný súd) č. 40/2014, ale prebiehalo konanie, v ktorom ešte nebolo vydané právoplatné rozhodnutie.
- 13 Okrem toho zákonodarca zmenil zákonné ustanovenie týkajúce sa vdovského dôchodku s cieľom vypustiť z právneho poriadku pododsek, ktorý Tribunal Constitucional (Ústavný súd) zrušil, až jeden a pol roka po vyhlásení rozsudku Tribunal Constitucional (Ústavný súd) č. 40/2014. Kráľovským legislatívnym dekrétom č. 8/2015 z 30. októbra totiž bolo schválené nové znenie LGSS, ktorého článok 221, nazvaný „Vdovský dôchodok faktických partnerov“, upravuje právny pojem faktické partnerstvo rovnako ako bývalý článok 174 ods. 3 LGSS, avšak už sa v ňom nenachádza výnimka týkajúca sa autonómnych oblastí, ktoré majú vlastné občianskoprávne predpisy. Autonómna vláda Katalánska tiež reagovala na novú situáciu až prijatím Decreto ley 3/2015, de 6 de octubre, relativo a la creación del registro de parejas estables de Cataluña (zákonný dekrét č. 3/2015 zo 6. októbra o zriadení registra trvalých partnerov Katalánska). Tento register bol uvedený do prevádzky až 1. apríla 2017.
- 14 Tribunal Constitucional (Ústavný súd) v rozsudku č. 40/2014 ani zákonodarca nestanovili nijaké prechodné obdobie na uplatňovanie uvedenej judikatúry Tribunal Constitucional (Ústavný súd) a novej formálnej podmienky na získanie nároku na vdovský dôchodok v Katalánsku. Ústredná správa štátu a autonómna správa Katalánska okrem uverejnenia uvedeného rozsudku v BOE z 10. apríla 2014 tiež neinformovali obyvateľov Katalánska o potrebe vykonať zápis do registra alebo spísať notársku zápisnicu na zachovanie očakávania týkajúceho sa nároku na vdovský dôchodok v prípade smrti jedného z faktických partnerov.
- 15 Nová situácia vyvolaná rozsudkom Tribunal Constitucional (Ústavný súd) č. 40/2014 preto najprv znemožnila získať nárok na vdovský dôchodok založený na existencii faktického partnerstva v Katalánsku vzhľadom na zjavnú nemožnosť preukázať zápis do registra v dvojročnom predstihu a neskôr z uvedených dôvodov mimoriadne sťažila prístup k tejto dávke. V samotnej preambule uvedeného katalánskeho zákonného dekrétu č. 3/2015 o úprave registra trvalých partnerstiev sa uznáva, že „naliehavá a mimoriadna potreba navrhovanej právnej úpravy vyplýva zo situácie nerovnosti, v ktorej sa nachádzajú trvalí partneri, na ktorých sa uplatňujú ustanovenia Občianskeho zákonníka Katalánska, v porovnaní s partnermi na iných územiach Španielskeho kráľovstva, kde bol spomenutý register upravený, ktorí z tohto dôvodu majú prostriedok na preukázanie existencie trvalého partnerstva“.
- 16 Okrem toho tak v Katalánsku, ako aj na ostatnom území Španielska je vdovský dôchodok – bez ohľadu na to, či je založený na manželskom zväzku, alebo na faktickom partnerstve – značne „feminizovanou“ dávkou, teda dávkou, ktorej poberateľmi sú v rozsahu viac ako 90 % ženy. Tento štatistický údaj nebol

v konaní vo veci samej spochybný a bol vysvetlený tradičným rozdelením úloh v domácnostiach.

- 17 Stručne povedané, v rokoch, ktoré bezprostredne nasledovali po vydaní rozsudku Tribunal Constitucional (Ústavný súd) č. 40/2014, sa počet nových poberateľov vdovského dôchodku založeného na faktickom partnerstve v Katalánsku znížil na polovicu, pričom tento pokles nebol zaznamenaný v celom Španielskom kráľovstve.
- 18 V dôsledku podstatnej zmeny právneho rámca upravujúceho tento typ vdovského dôchodku, ktorú vykonal Tribunal Constitucional (Ústavný súd), ktorý konal ako „záporný zákonodarca“, v Katalánsku, ale aj v Aragónsku a Navarre, sa teda prístup k vdovskému dôchodku obmedzil na „právne partnerstvá“, chápané ako „formalizované faktické partnerstvá“, z dôvodu, že spĺňali uvedenú formálnu podmienku týkajúcu sa zápisu do registra alebo spísania notárskej zápisnice. Na základe striktného uplatnenia výroku rozsudku Tribunal Constitucional (Ústavný súd) č. 40/2014 a časovej účinnosti rozhodnutia o protiústavnosti vnútroštátny súd vzhľadom na zákonné požiadavky odmietal priznať vdovský dôchodok založený na faktickom partnerstve, ak nebolo preukázané splnenie formálnej podmienky týkajúcej sa zápisu do registra alebo spísania notárskej zápisnice, a to aj v prípade, ak smrť nastala pred vyhlásením uvedeného rozsudku (ak v príslušnom konaní nebolo vydané právoplatné rozhodnutie). Prostredníctvom 36 z 39 vydaných rozhodnutí sa rozhodlo o konaniach, v ktorých bola žiadateľom žena, čo svedčí o „feminizovanom“ charaktere dávky, ktorá je navyše založená na predpoklade ekonomickej odkázanosti.
- 19 Keďže však zákon vylučuje možnosť pružného uplatnenia časovej účinnosti rozhodnutia o protiústavnosti a neplatnosti, ktoré je súčasťou rozsudku Tribunal Constitucional (Ústavný súd) č. 40/2014 (pokiaľ ide o potrebný zápis faktického partnerstva alebo jeho založenie pred notárom dva roky pred smrťou), založeného na posúdení konkrétneho prípadu, vnútroštátny súd má pochybnosti o tom, či značné ťažkosti pri prístupe k predmetnému vdovskému dôchodku spôsobené v Katalánsku vzhľadom na opísané okolnosti, ktorými sú neexistencia prechodného obdobia na prispôbenie sa novej zákonnej požiadavke, neinformovanie občanov a oneskorenie zmeny právnej úpravy a zriadenia registra faktických partnerstiev, vyvolali situáciu nerovnosti so zjavným vplyvom na určité pohlavie, ktorá je v rozpore s právom Európskej únie.
- 20 Zatiaľ čo totiž na ostatnom území Španielskeho kráľovstva faktickí partneri od 1. januára 2008 vedeli, že na základe zákona č. 40/2007, ktorým bola predmetná dávka zavedená, bolo na získanie nároku na vdovský dôchodok potrebné zaregistrovať sa alebo spísať notársku zápisnicu, v Katalánsku vznikla legitímna dôvera, že takú podmienku nie je potrebné splniť, vzhľadom na odkaz na katalánske osobitné predpisy uvedený v LGSS. Vnútroštátny súd sa teda vzhľadom na skutkové okolnosti sporu vo veci samej domnieva, že odvolateľka a zosnulý by formalizovali svoj vzťah, ak by včas vedeli, že je to nevyhnutné na

získanie nároku na vdovský dôchodok. Uvedený úkon skutočne vykonali v júli 2017 po zriadení registra trvalých partnerstiev Katalánska.

- 21 Také obmedzenie pri prístupe k dôchodku s následným zmarením očakávania príspevkového dôchodku, ktorý má podporný charakter, by sa podľa judikatúry Súdneho dvora Európskej únie (ďalej len „Súdny dvor“) mohlo považovať za nepriamu diskrimináciu z dôvodu, že napriek svojej neutrálnej formulácii znevýhodňuje omnoho väčší počet žien ako mužov (pozri rozsudok z 20. októbra 2011, Brachner, C-123/10, body 56 a 70, ako aj rozsudky z 22. novembra 2012, Elbal Moreno, C-385/11, bod 29, a z 9. novembra 2017, Espadas Recio, C-98/15, bod 38). Ak by sa teda konštatovalo, že rozsudok Tribunal Constitucional (Ústavný súd) č. 40/2014 vzhľadom na opísané okolnosti vytvoril situáciu, ktorú možno objektívne považovať za nepriamu diskrimináciu z dôvodu pohlavia, umožnilo by to vnútroštátnemu súdu, aby na základe zásady prednosti práva Únie podal pružnejší výklad judikatúry sformulovanej v uvedenom rozsudku Tribunal Constitucional (Ústavný súd) a súčasného článku 221 LGSS, ktorý upravuje vdovský dôchodok, a po individuálnom posúdení konkrétnych situácií priznal právo na uvedený dôchodok v tých prípadoch, ktoré nastali v rokoch bezprostredne nasledujúcich po vydaní rozsudku Tribunal Constitucional (Ústavný súd) č. 40/2014 a v ktorých je súd úplne presvedčený o tom, že žiadateľka o vdovský dôchodok a jej partner skutočne nemohli – za rovnakých podmienok ako poberatelia z iných autonómnych oblastí – vedieť o novej zákonnej podmienke získania nároku na uvedenú dávku a splniť túto podmienku.
- 22 Taký záver vedie k prvej prejudiciálnej otázke vnútroštátného súdu, keďže tento súd považuje za potrebné rozptýliť svoje pochybnosti o platnosti článku 3 ods. 2 smernice Rady 79/7/EHS z 19. decembra 1978 o postupnom vykonávaní zásady rovnakého zaobchádzania s mužmi a ženami vo veciach súvisiacich so sociálnym zabezpečením, lebo v tomto ustanovení sa uvádza, že „táto smernica sa nevzťahuje na opatrenia týkajúce sa pozostalostných dávok ani na opatrenia týkajúce sa rodinných dávok“, v spojení so zásadou, že podľa článku 4 ods. 1 uvedenej smernice „neexistuje žiadna... diskriminácia z dôvodu pohlavia“. Vnútroštátny súd sa totiž pýta, či uvedené vylúčenie pozostalostných dávok z pôsobnosti smernice nie je v rozpore so základnou zásadou rovnakého zaobchádzania medzi mužmi a ženami zakotvenou v článkoch 2 a 3 ZEÚ, v článku 19 ZFEÚ, v článku 21 Charty základných práv Európskej únie (ďalej len „Charta“) a v judikatúre Súdneho dvora Európskej únie, ako aj s článkom 33 a článkom 34 ods. 1 Charty.
- 23 Navyše netreba zabúdať na to, že podľa článku 7 ods. 1 písm. b) smernice 2006/54 o vykonávaní zásady rovnosti príležitostí a rovnakého zaobchádzania s mužmi a ženami vo veciach zamestnanosti a povolania patria do pôsobnosti tejto smernice, pokiaľ ide o zamestnanecké systémy sociálneho zabezpečenia, „pozostalostné dávky a rodinné prídavky“, čo svedčí o neudržateľnosti a obsolétosti vylúčenia tých istých dávok v oblasti verejného sociálneho zabezpečenia, ktoré stanovuje smernica 79/7, aj s prihliadnutím na to, že

v prejednávacom prípade ide o príspevkovú dávku (teda dávku založenú na príspevkoch zaplatených v minulosti).

- 24 Bez ohľadu na to, aká bude odpoveď na uvedenú otázku týkajúcu sa platnosti, vnútroštátny súd tiež potrebuje objasniť, či je situácia vyvolaná rozsudkom Tribunal Constitucional (Ústavný súd) č. 40/2014 v rozpore s článkom 17 a článkom 21 ods. 1 Charty, ktoré zakotvujú vlastnícke právo a resp. zákaz diskriminácie okrem iného z dôvodu pohlavia, narodenia alebo príslušnosti k národnostnej menšine. Podľa článku 6 ZEÚ má Charta rovnakú právnu silu ako Zmluvy.
- 25 V súvislosti s relevantnosťou položených otázok treba pripomenúť, že vnútroštátny súd je podľa španielskych právnych predpisov povinný uplatniť názor Tribunal Constitucional (Ústavný súd), podľa ktorého je požiadavka formalizácie faktického partnerstva v dvojročnom predstihu účinná *ex nunc*, pričom sa nemôže odkloniť od znenia výroku rozsudku Tribunal Constitucional (Ústavný súd) č. 40/2014. Preto by v súlade so zásadou prednosti práva Únie jedine mohol zmierniť striktné uplatňovanie judikatúry ústavného súdu a neskoršej právnej úpravy vdovského dôchodku v prípade, ak by Súdny dvor odpovedal na prejudiciálnu otázku v tom zmysle, že analyzovaná skutková a právna situácia sa dotýka základných práv, o ktorých výklad sa žiada.
- 26 Pokiaľ ide o právomoc Súdneho dvora rozhodnúť o položených otázkach, z nedávnej judikatúry Súdneho dvora vyplýva, že táto právomoc je nesporná (pozri rozsudky z 13. júna 2017, Florescu, C-258/14; zo 17. apríla 2018, Egenberger, C-414/16; zo 6. novembra 2018, Bauer a Brossonn, C-569/16 a C-570/16, a z 19. novembra 2019, AK, C-585/18, C- 624/18 a C-625/18). Súdny dvor totiž rozhodol, že určité základné práva sú samy osebe dostatočné a na to, aby priznávali jednotlivcom subjektívne práva, ktorých sa možno ako takých dovolávať, nie je potrebné, aby boli vykonané inými predpismi práva Únie alebo vnútroštátneho práva. Z uvedenej judikatúry tiež vyplýva, že Súdnemu dvoru prináleží zabezpečiť náležitý výklad základných práv zakotvených v Charte, najmä ak zodpovedajú právam uznaným v Dohovore o ochrane ľudských práv a základných slobôd (ďalej len „EDĽP“). V každom prípade ide na jednej strane o zásadu rovnosti a zákazu diskriminácie z dôvodu pohlavia a na druhej strane o dávku sociálneho zabezpečenia, pričom obe tieto oblasti patria do pôsobnosti Európskej únie.
- 27 Prvá výkladová otázka sa týka článku 17 ods. 1 Charty, podľa ktorého „každý má právo vlastníť svoj oprávnene nadobudnutý majetok, užívať ho, nakladať s ním a odkázať ho. Nikoho nemožno zbaviť jeho majetku, s výnimkou verejného záujmu, v prípadoch a za podmienok, ktoré ustanovuje zákon, pričom musí byť včas vyplatená spravodlivá náhrada. Užívanie majetku môže byť upravené zákonom v nevyhnutnej miere v súlade so všeobecným záujmom.“ Podľa vysvetliviek k Charte základných práv tento článok zodpovedá článku 1 dodatkového protokolu k EDĽP.

- 28 Podľa judikatúry Súdneho dvora, ktorý odkázal na rozsudok ESĽP zo 7. júla 2011, *Stummer v. Rakúsko*, keď právna úprava stanovuje automatické vyplácanie sociálnej dávky, vzniká priamo majetkový záujem, ktorý v prípade osôb, ktoré spĺňajú podmienky na jej vyplácanie, patrí do pôsobnosti článku 1 dodatkového protokolu č. 1 k EDĽP; nároky vyplývajúce z platenia príspevkov do systému sociálneho zabezpečenia preto predstavujú na účely tohto článku majetkové práva. Právo vlastníť majetok zakotvené v tomto článku však nie je absolútnym právom a jeho výkon môže podliehať obmedzeniam, ktoré sú odôvodnené cieľmi všeobecného záujmu sledovanými Úniou (pozri rozsudok z 13. júna 2017, *Florescu*, C-258/14, body 49, 50 a 51). V tejto súvislosti je mimoriadne výstižný tiež rozsudok ESĽP z 8. februára 2018 vo veci *Nagy v. Maďarsko*, najmä body 80, 82 a 88 tohto rozsudku.
- 29 Tribunal Constitucional (Ústavný súd) vo svojom rozsudku č. 40/2014 založil svoje rozhodnutie na potrebe vytvoriť rovnaké podmienky prístupu k vdovskému dôchodku vo všetkých autonómnych oblastiach Španielskeho kráľovstva. Vnútroštátny súd však so zreteľom na zásadu proporcionality, ktorou sa musí riadiť každé obmedzenie základných práv uznaných v Charte, považuje za sporné, či možno pripustiť rozhodnutie o protiústavnosti a neplatnosti, ktoré v praxi správnych orgánov a súdov spôsobilo, že sa okamžite vyžaduje splnenie formálnej podmienky, a to dokonca aj v prípadoch, keď k smrti zosnulého došlo pred dňom vydania uvedeného rozsudku. Riešením, ktoré by bolo logickejšie a viac by rešpektovalo legitímne očakávania dotknutých osôb, by bolo stanoviť prechodné obdobie na prispôbenie sa novej požiadavke v dĺžke aspoň dvoch rokov, ktoré zodpovedajú predstihu, v ktorom sa majú faktické partnerstvá zapísať do registra.
- 30 V záujme „dôkladného preskúmania jednotlivých okolností konkrétneho prípadu – najmä povahy uskutočnenej zmeny uvedených podmienok – s cieľom overiť existenciu podstatného majetkového záujmu, ktorý je dostatočne preukázaný z hľadiska vnútroštátnych právnych predpisov“, ako sa uvádza v bode 89 rozsudku ESĽP z 8. februára 2018 vo veci *Nagy v. Maďarsko*, teda vnútroštátny súd potrebuje objasniť, či v prípadoch, v ktorých sa dospeje k presvedčeniu, že dotknutá osoba, ktorá mala v čase, keď nastala rozhodujúca skutočnosť (smrť jej partnera), v plnom rozsahu priznané automatické právo na vdovský dôchodok, vzhľadom na uvedené okolnosti nemohla alebo veľmi ťažko mohla zistiť a splniť novú formálnu podmienku, možno sa domnievať, že došlo k zásahu do majetkového záujmu chráneného článkom 17 Charty.
- 31 Ďalšia výkladová otázka sa týka zásady zákazu diskriminácie z dôvodu pohlavia, ktorý je zakotvený ako základné právo v článku 21 ods. 1 Charty, v spojení s článkami 2 a 6 ZEÚ a s článkom 14 EDĽP. V závislosti od toho, aká bude odpoveď na otázku platnosti vylúčenia pozostalostných dávok, je relevantný tiež článok 1 smernice 79/7. Vo „vysvetlivke k článku 21“ Charty sa uvádza, že tento článok vychádza z článku 14 EDĽP a že v rozsahu, ktorý zodpovedá uvedenému článku, sa uplatňuje v súlade s ním. Článok 14 EDĽP stanovuje, že „užívanie práv a slobôd priznaných týmto Dohovorom sa musí zabezpečiť bez diskriminácie založenej na akomkoľvek dôvode, ako je pohlavie, rasa, farba pleti, jazyk,

náboženstvo, politické alebo iné zmýšľanie, národnostný alebo sociálny pôvod, príslušnosť k národnostnej menšine, majetok, rod alebo iné postavenie“.

- 32 Súdny dvor rozhodol, že ide o nepriamu diskrimináciu, keď pri uplatnení vnútroštátneho opatrenia, a to aj napriek jeho neutrálnej formulácii, dochádza v skutočnosti k znevýhodneniu omnoho väčšieho počtu žien ako mužov (pozri rozsudky z 20. októbra 2011, Brachner, C-123/10, body 56 a 70 a citovaná judikatúra; z 22. novembra 2012, Elbal Moreno, C-385/11, bod 29; z 9. novembra 2017, Espadas Recio, C-98/15, bod 38, a z 8. mája 2019, VVL, C-161/18).
- 33 Ako už bolo uvedené, obmedzenie prístupu k vdovskému dôchodku založenému na faktickom partnerstve v Katalánsku vyvolalo stav nerovnosti so zjavným vplyvom na určité pohlavie, keďže ide o zjavne „feminizovaný“ dôchodok, lebo napriek tomu, že je to formálne neutrálne obmedzenie, približne v 90 % prípadoch sa týkalo žien, a preto by bolo možné považovať ho za prípad nepriamej diskriminácie. V tomto smere Súdny dvor za okolností, akými sú okolnosti prejednávaneho prípadu, v ktorom rozsudok Tribunal Constitucional (Ústavný súd) a neskoršia zmena právnej úpravy (vyjadrená v novom článku 221 LGSS) vyvolávajú nerovnosť medzi skupinami osôb, rozhodol, že členskému štátu ako subjektu, ktorý vydal údajne diskriminačné pravidlo, prislúcha, aby preukázal, že uvedené pravidlo zodpovedá legitímnemu cieľu jeho sociálnej politiky, že tento cieľ nesúvisí s nijakou diskrimináciou na základe pohlavia a že sa mohol odôvodnene domnievať, že zvolené prostriedky sú vhodné na dosiahnutie uvedeného cieľa (rozsudok z 20. októbra 2011, Brachner, C-123/10, bod 74).
- 34 V každom prípade treba uviesť, že podľa názoru vnútroštátneho súdu musí Súdny dvor samostatne posúdiť dve opatrenia, a to jednak hlavné rozhodnutie Tribunal Constitucional (Ústavný súd) vytvoriť rovnaké podmienky prístupu k vdovskému dôchodku založenému na faktickom partnerstve vo všetkých autonómnych oblastiach Španielskeho kráľovstva uložením požiadavky formalizácie faktického partnerstva aj v Katalánsku (ako aj v Aragónsku a v Navarre) v rozpore s tým, čo stanovujú vlastné občianskoprávne predpisy týchto autonómnych oblastí, ktoré sa uplatnia prednostne, a jednak rozhodnutie týkajúce sa okamžitých účinkov takeého vytvorenia rovnakých podmienok bez predchádzajúceho upozornenia a prechodného adaptačného obdobia.
- 35 Rovnako treba poukázať na to, že ani Tribunal Constitucional (Ústavný súd) pri vydaní svojho rozsudku č. 40/2014, ani zákonodarca pri prijatí novej právnej úpravy nezohľadnili nepriaznivý vplyv na ženské pohlavie, ktoré budú mať obe opatrenia, najmä požiadavka týkajúca sa formalizácie faktického partnerstva účinná *ex nunc*, s prihliadnutím na skutočnosť, že vdovský dôchodok je feminizovaný.
- 36 Tiež je potrebné zdôrazniť, že táto konkrétna dávka je vzhľadom na to, že jej predpokladom je ekonomická odkázanosť, ktorá musí existovať tak v okamihu, keď nastane skutočnosť, ktorá zakladá nárok na túto dávku, ako aj počas doby jej poberania (článok 221 ods. 1 LGSS), jednoznačne podpornou pozostalostnou

dávku, čím sa odlišuje od vdovského dôchodku založeného na manželskom zväzku, v prípade ktorého nie je stanovená taká požiadavka, a preto by posudzovaná situácia navyše mohla poškodiť základné právo na „právnú, ekonomickú a sociálnu ochranu“ rodiny v zmysle článku 33 ods. 1 Charty v spojení s článkom 16 Európskej sociálnej charty.

- 37 Pokiaľ ide napokon o možné uplatnenie ekonomických dôvodov týkajúcich sa trvalej udržateľnosti systému sociálneho zabezpečenia, podľa ekonomických údajov, ktoré sú súčasťou spisu, vdovské dôchodky založené na faktických partnerstvách neprevyšujú 1 % všetkých vdovských dôchodkov. Okrem toho ide o verejný dôchodok sociálneho zabezpečenia príspevkového charakteru, teda o dôchodok, ktorý sa financuje z príspevkov, ktoré odviedol zosnulý (a zamestnávateľ) do systému sociálneho zabezpečenia.
- 38 Predmetom štvrtej prejudiciálnej otázky je možná existencia druhej príčiny diskriminácie z dôvodu narodenia alebo alternatívne príslušnosti k národnostnej menšine.
- 39 Ako bolo uvedené vyššie, zatiaľ čo v ostatných autonómnych oblastiach Španielskeho kráľovstva faktickí partneri od 1. januára 2008, keď bola predmetná dávka zavedená (na základe zákona č. 40/2007), vedeli o povinnej podmienke registrácie alebo formálneho založenia na získanie nároku na vdovský dôchodok, v Katalánsku, Aragónsku a Navarre vznikla v dôsledku uplatňovania vlastných občianskoprávných predpisov týchto autonómnych oblastí pri právnom vymedzení faktického partnerstva legitímna dôvera, že takú podmienku nie je potrebné splniť. Túto dôveru podporovala prax správnych orgánov a súdov uplatňovaná pred vydaním rozsudku Tribunal Constitucional (Ústavný súd) č. 40/2014.
- 40 Už opísané okolnosti, ktoré nastali po vydaní uvedeného rozsudku Tribunal Constitucional (Ústavný súd), tiež vyvolali situáciu nerovnosti, ktorá v prejednávanom prípade vyplýva z toho, že dotknutá osoba má bydlisko v Katalánsku. Za takých okolností vnútroštátny súd potrebuje objasniť, či uvedenú situáciu možno považovať za diskrimináciu z dôvodu, že obaja partneri sa narodili v Barcelone, alebo alternatívne z dôvodu ich príslušnosti k národnostnej menšine, keďže majú politické postavenie Kataláncov, vzhľadom na to, že Katalánsko má ústavne zaručené postavenie „národnosti“ a výlučnú právomoc prijímať občianskoprávne predpisy, z ktorých v konečnom dôsledku vyplýva právny stav, ktorý prispel k potenciálne diskriminačnej situácii neexistencie ochrany a nerovnosti.